

سرشناسه	:	نوذری، حمزه، ۱۳۵۶ -
عنوان و نام پدیدآور	:	مفاهیم اساسی جامعه‌شناسی کار و شغل / تألیف حمزه نوذری.
مشخصات نشر	:	تهران: دانشگاه خوارزمی، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری	:	۱۹۸ص. : مصور، جدول، نمودار.
شابک	:	۹۷۸-۶۰۰-۸۵۸۷-۱۸-۷
وضعیت فهرست نویسی	:	فیا
موضوع	:	کار و اشتغال -- جنبه‌های اجتماعی
موضوع	:	Work -- Social aspects
شناسه افزوده	:	دانشگاه خوارزمی
رده بندی کنگره	:	۱۳۹۷ م ۷۹/۵۵۵ HD
رده بندی دیویی	:	۳۰۶/۳۶
شماره کتابشناسی ملی	:	۵۲۵۱۰۴۵

www.ketab.ir

عنوان کتاب	:	مفاهیم اساسی جامعه‌شناسی کار و شغل
تألیف	:	حمزه نوذری
ناشر	:	دانشگاه خوارزمی
چاپ و صحافی	:	دانشگاه خوارزمی
صفحه‌آرا	:	صدیقه عرب
طراح جلد	:	لیلا کشاورز سیاهپوش
نوبت و سال چاپ	:	اول ۱۳۹۷ - دوم ۱۴۰۱
شابک	:	۹۷۸-۶۰۰-۸۵۸۷-۱۸-۷
شمار	:	۵۰۰ نسخه
قیمت	:	۱۰۰۰۰۰۰ ریال

فهرست مطالب

۷	مقدمه
۱۱	فصل اول: از خودیگانگی
۲۱	جنبه‌های از خودیگانگی کارگر
۲۴	عوامل ایجاد از خودیگانگی
۲۶	بررسی انتقادی
۳۱	فصل دوم: بهره‌کشی
۳۷	بهره‌کشی و سود
۳۸	بررسی انتقادی
۴۵	فصل سوم: اخلاق و فرهنگ کار
۵۳	آموزه‌های ادیان جهانی دیگر مانع شکل‌گیری روحیه سرمایه‌داری
۵۶	بررسی انتقادی
۶۵	فصل چهارم: گروه‌بندی حرفه‌ای (اصناف)
۶۸	چاره چیست؟ (چه چاره‌ای می‌توان برای تخاصم میان کارگر و کارفرما اندیشید؟)
۷۰	ویژگی گروه‌بندی حرفه‌ای (صنفت) مبتنی بر دورکیم
۷۳	اهمیت و کارکرد گروه‌های حرفه‌ای در حمایت اقتصادی
۷۴	بررسی انتقادی
۷۷	فصل پنجم: کار کالای موهوم
۸۰	قانون وابستگی کارگران و تولد طبقه کارگر در انگلستان
۸۲	جامعه فعال و حمایت‌گر در مقابل بازار کار خودتنظیم‌گر (دو نمونه قرن نوزدهمی)
۸۳	جنبش اوئنی
۸۴	جنبش چارتیستی
۸۵	بررسی انتقادی
۸۹	فصل ششم: کار مولد و غیرمولد/کار یدی و کار فکری
۹۰	کار مولد و غیرمولد
۹۲	کار هنری و کار علمی؛ مولد یا غیرمولد
۹۳	نقش مؤلفه‌های سیاسی و ایدئولوژیک در تمایز میان کار مولد و غیرمولد
۹۴	کار فکری و کار یدی
۹۷	نقش نظام آموزشی در بازتولید تقسیم کار فکری / یدی
۹۹	بررسی انتقادی
۱۰۱	فصل هفتم: تباهی کار
۱۰۲	نقد مدیریت علمی
۱۰۴	علم، تکنولوژی و مهارت
۱۰۶	کارگران دفتری (بقه سفید)
۱۰۹	بررسی انتقادی
۱۱۳	فصل هشتم: سلیقه و سبک زندگی کارگران

مقدمه

کار در یونان باستان به معنای فعالیت بدنی و جسمانی تلقی شده که به عهده بردگان است. کار به عنوان ضرورت مادی پست و حقیر شمرده می شد که طبقات فرو دست جامعه باید به آن مشغول شوند در حالی که شهروندان فارغ از کار به هنر و سیاست مشغول می شوند. کار برای طبقات فرو دست و بردگان به معنی زحمت، رنج، اجبار و عدم آزادی بود که فضایی برای آزادی و پرداختن به اندیشه و سیاست ورزی برای سایرین فراهم می کرده است. در دوره روم باستان هم نگاه تحقیر آمیز به کار ادامه داشت. در جوامع یونان و روم باستان، آزاد مرد و شریف کسی بود که مشغول هنر، تجارت و/یا جنگ بود. در دوره قرون وسطی و حاکمیت آموزه های مسیحیت، کار به عنوان نتیجه مستقیم گناه نخستین بشر تلقی می شد. در این دوره کار شری است که باید از آن دوری کرد و فقط در محدوده ضرورت باید به آن پرداخت. کار اهمیت کمی در زندگی مؤمنان داشت در حالی که تقوی و پرهیز کاری راه سعادت بشر بود. بعدها با اصلاحات دینی توسط لوتر به ویژه آموزه های اصلاحی کالوینست این دیدگاه رواج پیدا کرد؛ این کار است که نشانه سعادت بشر است نه تقوی و ریاضت کشی آن جهانی. کار و تلاش سخت و ارتقای شغلی و ایجاد ثروت تأییدی برای نجات روح است.

کار برای مارکس و مارکسیست ها زیربنای شکوفایی و پرورش استعداد انسان است. ویژگی اساسی انسان کار است که از طریق آن انسان توانائی و استعداد خود را درک کرده و پرورش می دهد. تحقق خویش شدن و خود فعلیت بخشی و رضایت از زندگی از طریق کار، اساس نظریه مارکس است. می توان گفت در نظریه مارکس کار به مثابه هدف نهایی است نه ابزاری برای برطرف کردن سایر نیازها. در نظریه مارکس، سرمایه دار مفهوم و اساس کار را تغییر داده و آن را وسیله ای برای سود خود و استثمار کارگر مبدل ساخته است. در دنیای سرمایه داری، کارگر از طریق کار نه تنها به تحقق خویش شدن کمک نمی کند بلکه سرمایه داری عملاً سیستمی به وجود آورده که کار منبع بیگانگی و استثمار شده است. گرینت (۱۳۸۲: ۳۶) معتقد است آنارشیست ها کار دستمزدی را مورد انتقاد شدید قرار می دهند و به این جمله راسل اعتقاد دارند که اعتقاد به

فضیلت کار در دنیای جدید خسارت فراوانی به‌بار آورده‌است پس راه خوشبختی و فراوانی در تحقیر سازمان‌یافته کار است. در طول قرن بیستم، ظهور نظریه‌هایی مانند تیلوریسم و فوردیسم تلقی نسبت به کار را دگرگون کرد. در چند دهه گذشته، مفاهیم متنوعی برای تحلیل کار و شغل ایجاد شده‌است. ادبیات وسیعی درباره کار و شغل به زبان انگلیسی وجود دارد که در آن می‌توان مفاهیم متعددی برای تحلیل یافت. فهرست تمامی مفاهیم کار و شغل به فرهنگ اصطلاحات چند جلدی نیاز دارد که هدف ما در این پژوهش نیست.

با وجودی که نزدیک به دو دهه از قرن بیست و یکم گذشته کار و شغل از موضوعاتی است که همگان، چه در محیط‌های دانشگاهی و چه غیردانشگاهی، از آن حرف می‌زنند. بسیاری بر این عقیده‌اند که ما در جهانی زندگی می‌کنیم که موضوع کار و شغل موقعیت مرکزی در آن دارد؛ زیرا کار با موضوعات متعدد اقتصادی و اجتماعی مانند نابرابری، عدالت، سیاست، فرهنگ، روابط اجتماعی ارتباط معناداری دارد.

آنچه امیدوارم این کتاب در اختیار خوانندگان بگذارد مرور انتقادی مفاهیم مربوط به جامعه‌شناسی کار و شغل است. کتاب در برگزیده مفاهیمی از کار و شغل است که در درجه اول، مورد توجه جامعه‌شناسان قرار می‌گیرد و در عین حال برای پژوهشگران و علاقمندان سایر رشته‌های علوم انسانی نیز فواید بسیاری دارد. اولویت در بررسی، مفاهیم اساسی است که در اکثر جوامع (با وجود فرهنگ‌ها و تفسیرهای مختلف) کاربرد دارد. علاوه بر این مفاهیمی مورد تأکید ماست که هر علاقمندی به حوزه کار و شغل برای فهم و تحلیل مسائل این حوزه نیازمند آنهاست. به عبارتی، مفاهیمی مدنظر ما بوده که امروزه نقش مؤثری در پژوهش‌های جدی جامعه‌شناسی کار و شغل دارند.

برای بحث و بررسی درباره معنای هر مفهومی یک روش آن است که آن را با اصطلاحات یا مفاهیم دیگر تعریف کرد. این شیوه مدت‌هاست که طرد شده زیرا مشخص کردن و تعیین کردن معنای یک مفهوم دشوار است. شیوه دیگر تحلیل یک مفهوم برای پیش بردن کار پژوهشی نگریستن به کاربردهای مفهوم در نظریه‌ای خاص و سپس نقد و بررسی آن است. در این کتاب،

شیوه دوم به کار گرفته شده هر چند معتقدیم که هر مفهوم کاربردهای مختلفی دارد و تلاش برای کاربرد یک مفهوم در نظریه‌ای خاص، تمام کار نیست اما این شیوه نشان می‌دهد که مفاهیم ذیل مفروضات تئوریک‌ی شکل می‌گیرند؛ به طوری که کاربرد مفهوم در نظریه خاص، تأثیر و کارکرد خود را نشان می‌دهد. این شیوه بررسی ما را قادر می‌سازد که تابلوی راهنمایی از هر مفهوم به دست آوریم. در واقع، این شیوه به مثابه تابلوی راهنمایی است که جهت کلی هر مفهوم و قواعد به کارگیری آن در نظریه‌ای خاص و نه تمامی موارد ممکن را نشان می‌دهد. تحلیل مفاهیم با استفاده از کاربرد آنها در نظریه خاص و سپس بحث انتقادی می‌تواند منعکس کننده بخشی از این واقعیت باشد.

در پایان هر فصل، بررسی انتقادی ارائه شده تا خواننده قادر باشد محدودیت‌های هر مفهوم و نظریه را درک کند.

در برخی موارد ارجاعات زیادی به متون اصلی داده‌ام تا خواننده با سبک و نحوه پرداختن به مفاهیم در هر نظریه بدون واسطه آشنا شود.

زمانی که تدریس جامعه‌شناسی کار و شغل را شروع کردم، دریافتم متونی که مفاهیم اساسی و بنیادی جامعه‌شناسی کار و شغل را در قالب منسجم و تئوریک بیان کند بسیار اندک است. هدف تألیف کتاب پس از چند سال تدریس و تحقیق در این حوزه، نشان دادن این مطلب است که جامعه‌شناسان درباره محیط کار و اشتغال چه مفاهیم اساسی‌ای را تنظیم کرده و چگونه در جهت تبیین مسائل به کار برده‌اند. به عبارتی، هدف بررسی مفاهیمی است که جامعه‌شناسان کلاسیک و جدید در تحلیل مسائل مربوط به کار و شغل در نظریه‌هایشان بیان کرده‌اند. در فراهم آوردن این کتاب این گونه عمل شده که ابتدا هر مفهوم را با توجه به نظریه یکی از جامعه‌شناسان مطرح آورده شده و سپس با بررسی انتقادی سعی شده ابعاد دیگر آن روشن تر گردد. در انتخاب مفاهیم اساسی، ناچار دست به گزینش می‌زنیم. در این کتاب، دوازده مفهوم اساسی که نقش محوری در تحلیل مسائل مهم کار و شغل داشته‌اند انتخاب و تحلیل شده‌اند که البته مفاهیم تبعی دیگری

که رابطه نزدیکی با مفاهیم اساسی مورد بحث ما دارند نیز بیان شده است. به نظر این مفاهیم اساسی هستند زیرا در عمیق‌تر ساختن بینش ما نسبت به محیط‌های کار و شغل مؤثر بوده‌اند.

امیدوارم که کتاب مفاهیم اساسی در جامعه‌شناسی کار و شغل هم برای دانشجویان جامعه‌شناسی به‌ویژه در درس جامعه‌شناسی کار و شغل و هم برای پژوهشگران و علاقمندان به علوم اجتماعی سودمند باشد.